

Peršín, Kryštof

Lužičtí Srbové a převrat roku 1989

Opera Slavica. 2023, vol. 33, iss. 1, pp. 78-80

ISSN ISSN 1211-7676 (print); ISSN ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2023-1-12>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78279>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20230704

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Lužičtí Srbové a převrat roku 1989

RATAJCZAKOWA, C.: *Nowa swoboda? Dopomnjenki na přewrót 1989/90*. Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina, 2020, 145 s. ISBN 978-3-7420-2540-1.

Společenské změny 1989/90, zánik NDR, znovusjednocení Německa a následný vývoj pohledem slovanské národnostní menšiny

V nakladatelství Domowiny, která je zastřešující organizací Lužických Srbů, vyšla roku 2020 kniha rozhovorů, jež zaznamenala a uspořádala Cordula Ratajczakowa. Ratajczakowa je kulturní antropoložka a bývala novinářkou (horno)lužickosrbského deníku *Serbske nowiny*. Kniha *Nowa swoboda? Dopomnjenki na přewrót 1989/90* přináší dvanáct rozhovorů, v nichž dotazovaní po třiceti letech bilancují to, co jim přinesly společenské změny spojené s pádem socialistického zřízení v Německé demokratické republice a jejím následným sjednocením se zbytkem Německa.

Jak naznačuje otazník v názvu, převrat a následný vývoj nehodnotí vybraní pamětníci jednotně a kniha tak problematizuje v tuzemsku někdy snad příliš lehce přijímaný narativ o idylickém sjednocení Německa, které je často zužován na záběry euforického „bourání Berlínské zdi“, následné nadšené návštěvy „Západu“ ve východoněmeckých trabantech a warbuzích atd. V mainstreamovém českém mediálním prostoru se pak někdy kolem výročí znovusjednocení Německa objevují sporadické zprávy o tom, že se i 30 let po sjednocení obou zemí východu nepodařilo dohnat západoněmecké mzdy, že západní Němci stále ještě platí tzv. solidární daň (byť ta je postupně omezována) atd. Stačí pouhý pohled na diametrálně odlišné volební výsledky v tzv. starých a nových spolkových zemích, abychom se přesvědčili, že neoficiálně stále ještě existují dvě rozdílná Německa.

Kořeny těchto rozdílů je třeba hledat právě v událostech na přelomu let 1989/90, mnohé odlišnosti jsou samozřejmě dány naprosto jiným společenským vývojem v obou zemích po druhé světové válce, ovšem nelze zkrátka ignorovat ani uplynulých 30 let od znovusjednocení Německa.

Pokud se již o problémech nových spolkových zemí v českém prostředí mluví, téměř vždy se pak zapomene na menšinu Lužických Srbů, která žila na území bývalé NDR a dnes je její sídelní prostor rozdělen mezi spolkové země Sasko a Braniborsko. Problémy, které sjednocení východní části Německa přineslo, byly často v lužickosrbském prostředí umocněny a projevíly se s o to větší intenzitou – konec socialismu přinesl z hlediska Lužických Srbů velká očekávání, možnost národního vývoje ve svobodných podmínkách. Jak se však ukazuje, neznamenal pro

lužickosrbskou komunitu a rozvoj jejího národního a jazykového života svobodné podmínky automaticky pouze pozitivum.

Ratajczakowa tak přináší svědectví dvanácti občanů bývalé NDR, kteří se hlásí k Lužickým Srbům. Autorka jako kulturní antropoložka své respondenty pečlivě vybírala, aby kniha poskytla ucelený obrázek a zazněly hlasy všech vrstev lužickosrbské komunity. Právě v tom lze spatřovat největší kvalitu knihy. Narušuje totiž poměrně časté stereotypní představy české veřejnosti o Lužických Srbech jako o jednolitě mase venkovských katolíků (tato představa je samozřejmě logická a má poměrně jednoduché vysvětlení – vesnice v katolické oblasti Lužice jsou posledním kompaktním sídelním prostorem, kde se horní lužická srbština aktivně používá, a takových Lužických Srbů je zkrátka nejvíce) a přináší hlasy Lužických Srbů různých konfesí (katolíků, evangelíků i bez vyznání), městských i venkovských obyvatel, lidí nejrůznějších politických názorů (včetně bývalých členů státostrany SED). Čtenáři je tak představena Lužice nesmírně pestrá a toto mnohohlasí je největší předností knihy, která poskytuje poměrně komplexní a plastický pohled na minulost (přirozeně subjektivní, Ratajczakowa se na vzdala autorského hlasu a její hlas tak zaznívá pouze v předmluvě – autorský subjekt přirozeně v knize přítomen je – inherentně skryt ve výběru dotazovaných atd., na rozdíl od románů Alexijevičové nemá Ratajczakowa umělecké ambice, kniha je výsostně publicistického ražení).

V jednotlivých rozhovorech se některé motivy opakují vícekrát. Na tomto místě zmíníme dva z nich, byť jich v knize nalezneme celou řadu. Bolestnou zkušenost představuje činnost východoněmecké tajné policie Stasi a všudypřítomné udavačství a konfidentství, se kterým se malá komunita, pro kterou jsou příznačné velmi silné osobní vazby, kde se každý s každým osobně zná či je s ním dokonce příbuzný, velmi těžce vyrovnává.

Represivní režim NDR nutil Lužické Srby přijímat dvojí identitu – dokládá to opakovaně zmiňovaný problém tzv. „Jugendweihe“. Jugendweihe je v Německu dodnes existující sekulární obdobou katolické svátosti biřmování / evangelické konfirmace. Tato sekulární doba křesťanského obřadu má v Německu delší tradici sahající až do XIX. století, ovšem komunistický režim z „Jugendweihe“ utvořil obligátní součást dospívání socialistického člověka. Problém představovalo to, že účast v sekulárním obřadu vylučovala účast v obřadu náboženském a naopak. Lužický Srb pocházející z vesnické komunity, v níž náboženství hrálo velmi silnou roli, stál před silným dilematem – buď se vystaví represí ze strany státu, nebo ostrakizaci ze strany své vlastní vesnické komunity, kde byla (zejména v katolické oblasti Lužice) náboženská víra pevně zakořeněna.

Na závěr je třeba podotknout, že v knize je používána horní lužická srbština ve své spisovné variantě, avšak jazyk je velmi přístupný a srozumitelný s jistým příznakem hovorovosti, pro čtenáře seznámeného alespoň se základy jazyka by tak čtení nemělo

představovat výraznější problém. Kniha je navíc doplněna o černobílé fotografie zachycující některé důležité historické okamžiky a také všední výjevy ze života v Lužici před třiceti lety.

Nowa swoboda? je tedy důležitým příspěvkem pro lepší pochopení celoněmecké situace a těžkého vyrovnávání se s postsocialistickou zkušeností, pomáhá pochopit postoj mnohých lidí, který je patrný i v České republice, jejichž „ostalgie“ často není určována steskem po nesvobodném socialistickém režimu, nýbrž je spíše udávána zklamáním z popřevratového vývoje, což je v případě východního Německa ještě umocněno úplným zmizením původního státu a jeho „absorbováním“ do společného Německa, jehož podobu ale drtivě určila jeho západní část. Pro slavisty je kniha samozřejmě také cenným vzhledem do každodenního života slovanského národa, na který se i u nás tak často zapomíná.

Kryštof Peršín

Bibliografie:

RATAJCZAKOWA, C.: *Nowa swoboda? Dopomnjenki na přewrót 1989/90*. Budyšin: Ludowe nakladnistwo Domowina, 2020, 145 s. ISBN 978-3-7420-2540-1.

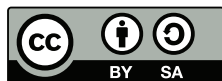
About the author

Kryštof Peršín

Masaryk University, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia

krystofpersin@seznam.cz

<https://orcid.org/0000-0002-8423-8168>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.